

Äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen uudet ja vanhat haasteet

LIISA TAINIO

Virkaanastujaisesitys Helsingin yliopistossa 2. joulukuuta 2009

Äidinkieli ja kirjallisuus on koulun tärkein oppiaine. Äidinkielessä ja kirjallisuudessa opetettava aine on sekä oppimisen kohde että sen väline. Tunneilla opitaan opiskelun kannalta keskeisimmät taidot eli lukemisen ja kirjoittamisen perustaidot, joita monipuolistetaan ja syvennetään, kun opinnoissa edetään. Oppiaineeni tärkeimpiä tavoitteita koavaksi käsitteeksi onkin tarjottu termiä tekstitaidot. Se tarkoittaa opiskelijan taitojen kehittämistä niin, että hän pystyy haluamallaan tavalla toimimaan sosiokulttuurisessa tekstimaailmassa – eli tässä yhteiskunnassa: hän tuntee ja kykenee analysoimaan erilaisia suullisia ja kirjallisia tekstejä ja tekstilajeja kontekstissaan, hänellä on kriittistä lukua ja kirjoitustaitoa sekä vuorovaikutustaitoja. Tällaiset taidot edellyttävät ja kehittävät sekä ajattelun että itsensä ilmaisemisen kykyä. Kaikki äidinkielen ja kirjallisuuden tunneilla opitut taidot ovat siis tärkeitä paitsi opiskelun, myös kaiken muun elämän kannalta.

Koska oppiaineen tavoitteet ovat näin kunnianhimoiset, myös haasteet ovat suuret. Äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa on runsaasti kesto- ja kehityshaasteita, joita pohditaan yhä uudelleen, toki aina hieman uusista näkökulmista. Jotkut haasteet muuntuvat ja uusia astuu joukkoon, kun yhteiskunta ja maailma muuttuvat. Tässä esityksessä otan esiin, otsikkoni mukaisesti, näitä äidinkielen ja kirjallisuuden uusia ja vanhoja haasteita, ja pohdin niiden kautta oppiaineen opettamiseen liittyviä mahdollisuuksia. Rajaan näkökulmaani niin, että suuntaan katseeni pääasiassa peruskouluun ja suomen kielen opetukseen äidinkielenä.

Peruskoulun opetussuunnitelmien perusteissa vuodelta 2004 toistetaan jälleen keran se vanha totuus, että äidinkieli ja kirjallisuus on tieto-, taito- ja taideaine.¹ Äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineen ”perustehtävänä on kiinnostuttaa oppilas kielestä, kirjallisuudesta ja vuorovaikutuksesta”. Tavoitteena on auttaa oppilasta rakentamaan identiteettiään ja itsetuntoaan niin, että hänestä tulee ”aktiivinen ja eettisesti vastuulli-

1. http://www02.oph.fi/ops/perusopetus/pops_web.pdf.

nen viestijä sekä lukija, joka pääsee osalliseksi kulttuurista sekä osallistuu ja vaikuttaa yhteiskuntaan”.

Perustavoitteet ovat siis äärettömän kiinnostavat ja tärkeät. Siksi onkin hieman outoa, että oppiainetta tutkittaessa toistuu yhä uudelleen sama tulos: oppilaat kokevat äidinkielen ja kirjallisuuden melko tylsäksi, joskin jonkin verran tärkeäksi aineeksi. Jatkuvasti toistuu myös tulos, että erityisesti poikien on vaikeaa motivoitua opiskelemaan äidinkieltä ja kirjallisuutta ja että pojat menestyvät opinnoissaan huonommin kuin tytöt. Vanhoihin haasteisiin kuuluvat myös sekä julkisessa keskustelussa että tutkimuksessa esiin nostetut ongelmat: taidot lukea ja analysoida sekä kirjoittaa tekstejä heikkenevät, tiedot kielestä, kirjallisuudesta ja kulttuurista vähenevät ja lukuharrastus ylipäätään menettää nuorten keskuudessa suosiotaan. Uudempina haasteina on nostettu esiin opetusryhmien monikulttuuristuminen ja sitä kautta kielellisten valmiuksien erilaistuminen. Lisäksi keskustelua on käyty siitä, miten opetuksessa voitaisiin ottaa huomioon internetin käytön sekä uuden teknologian ja median vaikutus nuorten elämään. Pohdin näitä haasteita peilaten oppiaineeni tylsän maineeseen: mietin siis, mitä tulisi tehdä, että äidinkielestä ja kirjallisuudesta saataisiin koulun kiinnostavin, haastavin ja motivoivin aine myös oppilaiden mielestä.

Oppitunneilla opettajalla on paljon mahdollisuuksia vaikuttaa paitsi siihen, miten opitaan, myös siihen, miten kiinnostavaksi oppiaine koetaan. Kun on tutkittu sitä, millaisia piirteitä oppilaat arvostavat opettajissaan, on käynyt ilmi, että oppilaat arvostavat syvästi nimenomaan opettajan asiantuntijuutta. Hyvä opettaja on vaativa ja innostunut opettamastaan asiasta. Millaisia eväitä tällaiseen opettajuuteen sitten saadaan opettajaopinnoissa?

Opettajankoulutuksen haasteet

Peruskoulun oppilaat saavat osallistua äidinkielen ja kirjallisuuden opetukseen kaikilla luokka-asteilla ja yleensä läpi lukuvuoden. Oppilaan vähimmäistuntimäärästä lähes 20 % on äidinkielen ja kirjallisuuden opetusta – tunteja on enemmän kuin millään muulla yksittäisellä aineella. Oppiaineen tärkeyteen ja tavoitteiden monipuolisuuteen nähden tuntimäärä on kuitenkin vain kohtuullinen.

Lisäksi peruskoulun äidinkielen ja kirjallisuuden oppitunneista 80 % sijoittuu alakouluun, luokille 1–6, joilla ainetta yleensä opettaa oma luokanopettaja. Luokanopettaja saakin opettaa ainetta paljon, mutta hän myös voi halutessaan integroida lukemisen ja kirjoittamisen opiskelemista minkä tahansa oppiaineen tunnille. Erityisesti vaikkapa historian, elämänkatsomustiedon, uskonnon ja maantieteen oppisisällöt edellyttävät oppilaalta kriittistä lukemisen taitoa, oivaltavaa kirjoittamisen kykyä sekä suullisia ja kirjallisia argumentointitaitoja. Äidinkielen ja kirjallisuuden oppitunneilla luku- ja kirjoitustaitoja kuitenkin yleensä harjoitellaan aivan tietoisesti ja monipuolisesti erilaisten harjoitteiden avulla.

Peruskoulussa nimenomaan luokanopettaja siis opettaa valtaosan oppiaineen tunneista. Huolimatta siitä, että suuri enemmistö luokanopettajista suhtautuu äidinkieleen ja kirjallisuuteen antaumuksellisesti, tässä saattaa piillä yksi niistä ongelmista, jotka

opintien edetessä johtavat siihen, että äidinkieli ja kirjallisuus leimautuu ikäväksi oppiaineeksi. Luokanopettajaopiskelijan ei nimittäin ole mahdollista saavuttaa tuntimäärän edellyttämää asiantuntijuutta aineeseen ilman erityistä, vapaavalintaista panostusta. Perustelen väitettäni pohtimalla hiukan luokanopettajan koulutusta äidinkielen ja kirjallisuuden opettamisen näkökulmasta.

Esimerkiksi Helsingin yliopistossa luokanopettajan tutkintoon kuuluu 300 opintopistettä. Niihin sisältyvistä pakollisista opinnoista äidinkielen ja kirjallisuuden monialaisiin opintoihin on kuitenkin jyvitetty vain 8 opintopistettä – eikä kaikille ilmeisesti aivan sitäkään. Lisäksi on tietenkin mahdollista erikoistua äidinkieleen ja kirjallisuuteen tai tehdä oppinnäyte tältä alueelta; näitä mahdollisuuksia eivät kuitenkaan läheskään kaikki hyödynnä. Sen sijaan äidinkielen ja kirjallisuuden aineenopettajien katsotaan saavuttavan riittävä asiantuntijuus opettamassaan aineessa vasta, kun opettaja pedagogisten opintojen lisäksi on opiskellut pääaineessaan suomen kielessä tai kirjallisuudessa 120 opintopistettä ja sivuaineessaan toista näistä 60 opintopistettä. On itseltään selvää, että korkeintaan 8 opintopisteen opintojen jälkeen on mahdotonta saavuttaa sitä asiantuntijuuden tasoa, jonka aineenopettajan opinnot antavat.

Äidinkielen ja kirjallisuuden didaktiikan opiskelun lisäämiseen luokanopettajan koulutuksessa ei mielestäni suhtauduta tällä hetkellä riittävän vakavasti. Vaikka luokanopettajatkin opettavat oppiaineita, niiden opettamiseen liittyvän asiantuntijuuden välttämättömyydestä ei kuitenkaan aina olla täysin vakuuttuneita edes opettajankoulutuslaitoksissa. Jopa opiskelukirjoista löytyy väitteitä, että esimerkiksi pienten lasten opettamisessa ei tarvita yhtä paljon aineenhallintaa kuin vanhempien ja että ylipäätään liian syvälinen aineen asiantuntemus on tarpeetonta. Suhtaudun etenkin jälkimmäiseen väitteeseen erittäin varauksellisesti, ja olen huolestunut, jos tämäntapaista ideologiaa välitetään opettajaksi opiskeleville. Kantani on: mitä syvällisempi asiantuntemus opettajalla on opettamastaan aihealueesta, sitä kykenevämpi hän on soveltamaan pedagogista tietämystään sekä erilaisten yksittäisten aineiden spesifien aiheiden että opintokokonaisuuksien opettamiseen. Jokaisessa opetustapahtumassa opetetaan oppimis- ja ajattelutaitoja, mutta niitä opetetaan aina jonkin sisällön kautta. Koska eri sisältöihin ja eri taitoihin soveltuvat erilaiset menetelmät, pedagogisia ratkaisuja tulee voida miettiä nimenomaan opettavan sisällön kautta – ainedidaktisesti. Lisäksi ajatelen, että mitä nuoremmasta oppijasta on kysymys, sitä enemmän tarvitaan kokonaisnäkemystä opettavasta asiasta. Vain siten opitut asiat ja taidot voivat avata tietä syvemmälle oppimiselle.

Tämän vuoksi paitsi luokanopettajaksi opiskeleville myös varhaiskasvatusta opiskeleville olisi suotava enemmän mahdollisuuksia äidinkielen ja kirjallisuuden didaktiikan opiskeluun. Kun sisältötieto karttuu ja opettajan pedagogiset ratkaisut asettuvat kohdalleen, mahdollistuu myös oppilaan pysyvä innostus ja kiinnostus oppimiseen. Asenteet ja motivaatio muokkautuvat lapsilla hyvin varhain, ja kelkan kääntäminen oppimispolulla kovin myöhään on vaikeaa. Kokemukset ovat osoittaneet, että myös yhtenäisen peruskoulun toteuttaminen luo uusia mahdollisuuksia: aineenopettajille avautuu mahdollisuus ryhtyä opettamaan ainettaan jo aiemmin, ja toisaalta luokanopettajien ja aineenopettajien luonteva pedagoginen ja didaktinen yhteistyö tulee aidosti mahdolliseksi.

Oppisisältöjen haasteet

Palaan jälleen oppiaineeni maineeseen. Alan edustajana minusta on tietenkin hämmästyttävää, että oppilaat eivät koe äidinkieltä ja kirjallisuutta järin mielenkiintoisena aineena, senkin vuoksi, että äidinkielen ja kirjallisuuden alue on harvinaisen monipuolinen. Opiskellaan toki lukemisen ja kirjoittamisen taitoja, vuorovaikutustaitoja sekä kielen rakenteen tutkimisen taitoja, mutta lisäksi tutustutaan erilaisiin median teksteihin ja opiskellaan tiedonhallintataitoja. Eivätkä vähimmälle jää taide ja kulttuuririkaan. Oppilaat tutustuvat kaunokirjallisuuteen – draamaan, proosaan ja runouteen, sekä teatteriin ja liikkuvan kuvan kerrontaan, ja oppilaat harjaantuvat myös ilmaisemaan itseään näiden taidemuotojen kautta.

Tätä oppiaineen sisällöllistä runsautta on toisinaan pidetty myös ongelmana. Kun on pohdittu sitä, miksi suomalaiset oppilaat eivät viihdy koulussa, syyksi on joskus arveltu, että tietoa tarjotaan koulussa liikaa. On ajateltu, että oppilaat väsähtävät liian suuren tietotaakan alla, ja siitä seuraa kyllästyminen koko koulunkäyntiin. Myös äidinkielen ja kirjallisuuden oppimäärästä ehdotellaan silloin tällöin poistoja tai vähennyksiä. Mielestäni tällaisessa keskustelussa mennään hakoteille. Uteliaisuus ja oppiminen ovat ihmisen perustavimpia ominaisuuksia, juuri niitä, jotka hänestä tekevät ihmisen. Jokainen meistä hakeutuu jatkuvasti, vapaaehtoisesti ja tietoisesti oppimista vaativiin tilanteisiin ja tehtäviin – niitähän ovat myös vaikkapa sanomalehden lukeminen, tietokonepeleihin uppoutuminen tai uuden kakkureseptin kokeilu. Myös nämä toiminnot altistavat oppimiselle ja uudelle tiedolle. Kyse ei mielestäni myöskään koulussa voi olla siitä, että tietoa tarjoillaan liikaa, vaan pikemminkin siitä, että tietoa tarjotaan väärällä tavalla.

Voidaan siis kysyä, onko äidinkielen ja kirjallisuuden oppisisältö muotoiltu niin, että sekä opettajat että oppilaat näkevät sen relevanssin omalle elämälleen tämän päivän maailmassa? Osataanko äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen alue tarjota koulussa niin, että oppimisen palkkiona hämmöittää paitsi aktiivinen, ajattelukykyinen ja kriittinen kansalainen myös kirjallisuudesta ja kulttuurista nauttiva, luova ja onnellinen tai ainakin optimistisesti elämäänsä suhtautuva ihminen?

Oppiaine kiinnostavaksi kaikille oppilaille

Nykyisessä äidinkielen ja kirjallisuuden opetus suunnitelmassa kasvu aktiiviseen ja kriittiseen kansalaisuuteen nousee esiin monin tavoin, joidenkin mielestä liikaakin. Oma kysymykseni kuitenkin kuuluu, onko tämä tavoite sittenkään riittävän hyvin esillä. Lähden miettimään kysymystä aineen yhden kesto-asteen kautta: sen, että äidinkieli ja kirjallisuus on oppiaine, joka sukupuolistuu. Vaikka en varsinaisesti usko tyttö- ja poikapedagogiikkaan, aineen maine tylsänä erityisesti poikien keskuudessa askarruttaa. Äidinkieli ja kirjallisuus mielletään ”tyttöaineksi”, jopa niin, että kun sisältöjä muutetaan oletettavasti poikia suosivampaan suuntaan, tytöt kohta hallitsevat nekin taidot poikia paremmin.

Esitän pohdittavaksi ajatuksen, että oppiaineen sukupuolistunut imago saattaisi horjua, jos opetuksessa korostettaisiin entistä enemmän tiettyä lähestymistapaa. Tällä

tarkoitin sisältöä, jotka opetussuunnitelmaan on kirjattu vasta 6.–9. luokan kohdalle, nimittäin ”perustiedot Suomen ja maailman kielitilanteesta ja käsitys kielidemokratiasta sekä äidinkielen merkityksestä”. Tätä sisältöä voisi lähteä purkamaan ottamalla huomioon oppilaan oman kielitajun ja omien kokemusten hyödyntämisen sekä niiden kunnioittamisen opetuksessa. Esimerkiksi kielentuntemuksen ja kieliopin opetuksessa tulisi nykyistä paremmin näkyä se, että Suomi on kiihtyvää vauhtia monikielistymässä ja että luokahuoneissa ja muissa arkipäivän yhteisöissä on yhä suurempi kirjo erilaisista kielellisistä ja kulttuurisista taustoista tulevia ihmisiä, joilla on erilaisia tapoja, arvostuksia ja elämäkatsomuksia. Mutta vaikka ympäröivä maailma on siis monikulttuuristumassa, se tietyllä tapaa on myös monokulttuuristumassa: globalisaation, median vallan ja uudenlaisen tiedonvälityksen myötä tietyille katsomuksille, kulttuureille ja kielille rakentuu lähes yksinvaltiaan asemia. Tässä moni- ja monokulttuuristumisen ristipaineessa äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksella on aivan oma, ainutlaatuisen tärkeä tehtävänsä. On sekä osattava nostaa esiin suomen kielen ja kulttuurin erityisyys että olla sortumatta nurkkapatriotismiin. Tämän ristiriidan voi nähdäkseni ratkaista opettamalla äidinkieltä ja kirjallisuutta painottaen tavoitetta oppilaan kasvami- seksi omaa kieltä ja kulttuuria arvostavaan maailmankansalaisuuteen.

Mitä tämä komea tavoite sitten käytännössä tarkoittaisi? Jo varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen aikana voidaan leikinomaisesti havainnoida kielellisen muodon ja merkityksen suhdetta. Jo aivan nuoriakin lapsia kiinnostaa, mikä erottaa ihmiskielen muiden eläinlajien viestintäjärjestelmästä ja mitä tehtäviä kielellä on. Kun myöhemmin ryhdytään täsmällisemmin havainnoimaan kielen rakenteita ja kielioppia, se voidaan – oppilaan kehitystaso huomioon ottaen – rakentaa siten, että oppijalle muodostuu käsitys koko kielisysteemin toiminnasta, merkityksiä kantavasta kieliopista. Näin avautuu mahdollisuus tutkia oman kielen muotojen ja merkitysten erityispiirteitä vertaillen niitä muiden kielten järjestelmiin. Samalla päästään tutkimaan kielen omaa elämää: sen syntyä, sukulaisuuksia, kielten kohtaamisia, elämiä kirjoitettuin ja puhuttuin valtakielinä ja vähemmistökielinä, kielten uhanalaisuutta ja kuolemaa. Kun selvittelään maailman ja oman maan kielitilannetta ja kielidemokratiaa, pohditaan myös kielen ja kielenkäyttäjän asemaa yhteiskunnassa ja maailmassa. Kun tämäntapaisia kysymyksiä peilataan lisäksi yksilön omaan kielelliseen taustaan ja kokemuksiin kielistä, voidaan samalla päästä syvemmälle kysymykseen, miksi äidinkieli on ihmiselle tärkeä.

Äidinkielenään ihminen pitää yleensä ensikieltään, sitä kieltä, jonka hän tuntee parhaiten osaavansa. Äidinkieli on ihmiselle hänen syvimpien tunteidensa ilmaisemisen väline, se kieli, joka herättää myös turvan ja tuttuuden tunteen. Kielen avulla ihminen asettuu vuoropuheluun muiden ihmisten ja koko ympäröivän maailman kanssa. Äidinkielen kautta puhuja rakentaa kuitenkin myös omaa identiteettiään: äidinkieleen ja kulttuuriin oppiva oppii myös tuntemaan ja tietämään ne pienet kielen vivahteet, jotka kertovat, mihin ryhmittymään ihminen tuntee kuuluvansa ja haluaa osoittaa kuuluvansa. Esimerkiksi Stadin slangin sanojen, huoliteltujen kirjakielisten ilmaisujen, uusien etnolektien tai paikallismurteen ilmausten käyttäminen kertoo, mihin ryhmään henkilö kuuluu tai tuntee kuuluvansa ja missä hän tuntee kotinsa olleen tai olevan. Kielen olemukseen vuorovaikutuksen välineenä kuuluu olennaisesti sen, että se myös varioi. Kielenkäytön variaation analyysin avulla onkin mahdollista lähestyä kielipoli-

tiikkaa hieman toisesta suunnasta: pohtia ja purkaa kielenoppimiseen liittyviä myy-
tejä, kieliryhmiin liitettyjä stereotyyppioita ja erilaisia erontekoihin johtavia ennakkoluu-
loja – ravistella vaikkapa sukupuoliin liitettyjä jämähtäneitä asenteita. Kielidemokra-
tiaa voidaan siis äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineessa lähestyä sekä yksilön että
yhteisön näkökulmasta.

Edellä olevalla olen halunnut johdatella takaisin huoleeni oppiaineen sukupuolis-
tuneesta imagosta. Toisin kuin esimerkiksi äidinkielellä ja kirjallisuudella tai mate-
matiikalla tietyillä koulun oppiaineilla tuntuu olevan suhteellisen sukupuolistumaton
imago. Esimerkiksi yhteiskuntaoppi ja maantiede näyttävät – ainakin ylioppilastutkin-
tolautakunnan tilastojen mukaan – olevan hyvin tasaisesti sekä tyttö- että poikakoke-
laiden suosiossa. Lähes samaan pääsevät myös oppiaineet historia ja filosofia. Väitän-
kin, että äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineen näkeminen vahvemmin kielitieteelli-
sestä mutta samalla yhteiskunnallisesta ja kielipoliittisesta näkökulmasta voisi olla yksi
mahdollinen tie purkaa oppiaineen sukupuolistunutta leimaa ja tehdä siitä kiinnostaa-
vaa kaikille oppilaille.

Kielidemokratian näkökulma antaisi nimittäin eväitä myös yhden uudemman äi-
dinkielen ja kirjallisuuden opetuksen haasteen pohtimiseen. Vaikka Suomi ei kos-
kaan ole ollut kulttuurisesti niin homogeeninen maa, kuin romanttisen kansallishen-
gen perinteisillä aalloilla usein ajatellaan, kulttuurinen moninaistuminen on kuitenkin
2000-luvulla kiihtynyt. Vaikka Suomen väestöstä edelleen noin 97 % puhuu suomea
tai ruotsia äidinkielenään, muiden Suomessa puhuttujen kielten määrä ja samoin nii-
den puhujamäärät ovat huomasti kasvaneet. Yhä useammin äidinkielen ja kirjallisuus-
den tunneille osallistuu oppilaita, jotka eivät ole suomen natiivipuhujia. Myös tämän
kasvavan oppilasryhmän näkökulmasta aineen näkeminen yleisemmässä kielitieteelli-
sessä ja kielipoliittisessa kontekstissa antaa paremmat mahdollisuudet oman kielellisen
identiteetin rakentamiseen. Lisäksi se antaa heille paremmat mahdollisuudet osallisuus-
teen ja asiantuntijuuteen oppitunneilla.

Mutta oppilaiden erityisasiantuntijuus myös muilla alueilla tulisi ottaa opetuksessa
huomioon. Nykyiset lapset ja nuoret – kielitaustasta riippumatta – kasvavat esimer-
kiksi tietokoneiden ja internetin maailmaan aivan toisella tavoin kuin heidän opetta-
jansa kasvoivat. Tutkimusten mukaan yläasteikäisistä nuorista kaikki hyödyntävät in-
ternetiä. Erityisesti oppilaiden online-arkeen kuuluvat pelaaminen, tiedon hakeminen,
lehtien tai verkkosivujen lukeminen sekä ohjelmien tai musiikin lataaminen. Internet
on nuorille silti ennen kaikkea sosiaalinen foorumi. Erilaisilla sosiaalisen median näyt-
tämöillä rakentuu myös uudenlaisia yhteisöllisiä oppimisympäristöjä. Näiden vapaa-
ajan oppimiskäytänteiden tutkiminen ja niistä rakentuvan tiedon hyödyntäminen on
yksi äidinkielen ja kirjallisuuden ainedidaktiikan kehittämiskohteista.

Unohtaa ei kuitenkaan sovi aineen perinteistä vahvuutta: oppiaineella on taide-
ja kulttuuriaineena hyvin suora tie oppilaiden sydämiin – ja siis myös motivaatioon.
Tällä tarkoitan kirjallisuuskasvatusta. Juuri kirjallisuuden opiskeleminen edistää erityi-
sen hyvin sosiaalisen todellisuuden ja ylipäätään ihmisen kokemusmaailman ymmär-
tämistä, mikä lisää vuorovaikutustaitoja erilaisissa ympäristöissä erilaisten ihmisten
kanssa. Kirjallisuus koetaan ja ymmärretään aina henkilökohtaisesti, ja aivan perusta-
son lukeminenkin antaa virikkeitä persoonallisuuden kasvuun ja muiden ymmärtämi-

seen. Lisäksi kirjallisuus toimii usein myös terapeuttisena itseymmärryksen välineenä. Lukukokemusten jakaminen muiden kanssa auttaa näkemään toisten ihmisten ja kulttuurien tapoja ajatella ja toimia, toisen ihmisen sisäistä maailmaa, toiveita ja motivaatioita, ja auttaa näin pohtimaan omia ajatuksiakin uudessa valossa. Kirjallisuuden lukeminen, analyysi ja tulkinta jos mitkä avaavat tietä moniarvoisuutta ja demokraattisuutta arvostavaan maailmankansalaisuuteen.

Olen edellä käynyt läpi äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen uusia ja vanhoja haasteita ja pyrkinyt niiden kautta osoittamaan, millaisia mahdollisuuksia oppiaineen opettamiseen sisältyy. Yhteen haasteeseen en ole vielä ottanut kantaa eli siihen, että tutkimusten mukaan oppilaiden tiedot ja taidot heikkenevät. Uskon, että esittelemäni näkökulmat äidinkielen ja kirjallisuuteen sekä opettajien vahvistuva asiantuntijuus mahdollistavat oppilaiden innostuksen ja kiinnostuksen nousun. Kun motivaatio kasvaa, paranevat myös oppimistulokset. Mielessä voi pitää myös sen, etteivät nykyisestään äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulokset ole – kansainvälisillä mittareilla mitattuina – mitenkään huonot. PISA-tuloksiin sen enempiä puuttumatta ehdotan kuitenkin, että katsetta voisi kääntää vielä enemmän siihen, millaisia tietoja ja taitoja nuoret nykymaailmassa tarvitsevat ja millaisiin oppimismenetelmiin he omasta halustaan kin paneutuvat jopa vapaa-aikanaan. Äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen tavoitteet ja perusasiat ovat kuitenkin kaikissa opetussuunnitelmauudistuksissa pysyneet ja niiden tuleekin pysyä melkoisen samoina. Päätehtävä äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa on nyt ja on aina ollut, että lapset ja nuoret oppivat lukemaan ja kirjoittamaan – mitä syvällisemmin, kriittisemmin ja nautinnollisemmin, sitä parempi.

Äidinkielen ja kirjallisuuden didaktiikan professori
Opettajankoulutuslaitos
Helsingin yliopisto

Sähköposti: etunimi.sukunimi@helsinki.fi